

Sanna Skärlund

Minskade kostnader och ökad lönsamhet.
Hållbarhet och föredömlighet som mål och
medel hos svenska företag med statligt ägande

Reduced Costs and Increased profit.
Sustainability and Role Modelling as Goals
and Means for Swedish State-owned
Enterprises

Tidsskriftet Sakprosa

Bind 12, Nummer 2

© 2020

10.5617/sakprosa.7497

Sammandrag

Svenska staten äger 46 olika bolag (2020), vars aktiviteter årligen sammanfattas i rapporten *Verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande*, utgiven av regeringen. År 2007 slog regeringen fast att de statliga företagen måste rapportera om sitt hållbarhetsarbete varje år, och 2016 inkluderades också Agenda 2030 och FN:s 17 globala mål för en hållbar utveckling i den statliga ägarpolitiken. Men hur motiverar den svenska regeringen att de statliga företagen ska arbeta med hållbarhet och hur har regeringens användning av hållbarhet som begrepp förändrats över tid? I den här artikeln redogörs för detta utifrån kvalitativa och kvantitativa undersökningar av regeringens *Verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande* från perioden 1999–2017. Det visar sig att hållbarhet har kommit att inkludera allt fler områden och att det vanligaste argument som förs fram i texterna är att företagen tjänar ekonomiskt på att implementera hållbarhet i verksamheten. Skäl som har med planetens framtid att göra nämns däremot aldrig. Om företagen verkligen gör en ekonomisk vinst av hållbarhetsarbete har dock ifrågasatts av tidigare forskning.

I anslutning till frågan om motiv till att arbeta med hållbarhet blir det också relevant att analysera hur de statliga företagen i verksamhetsberättelserna framställs som föredömen för andra företag. De områden som framhålls som viktiga vad gäller föredömlighet är framförallt hållbarhet, jämställdhet, mångfald, etik och miljö, vilket är teman som också kan ses som viktiga aspekter av den svenska självbilden. Det beskrivs dock sällan att de statliga företagen *är* föredömen; istället anges det att de *ska vara* föredömen. Detta skulle kunna ses som en förhoppning för framtiden, men också som en uppmaning från regeringen till de statliga företagens ledningar.

Abstract

The Swedish state owns 46 different enterprises (2020), whose activities are described every year in the *Annual report for state-owned enterprises*. In the year of 2007, it was decided that these companies must present a sustainability report every year, and in 2016 Agenda 2030 and the 17 UN goals for a sustainable development were included in the state's ownership policy. But how does the Swedish government motivate the state-owned enterprises to work with sustainability and how has the government's use of the concept changed over time? In this article, this is analysed using both qualitative and quantitative methods and taking the *Annual report for state-owned enterprises 1999–2017* as a point of departure. The analyses show that sustainability comprises more areas over time, and that the most frequent argument for working with sustainability concerns economic gain. Reasons having to do with the future of the planet, on the other hand, are never mentioned. It has, however, been questioned if the enterprises really do earn money from working with sustainability.

In addition to motives for implementing sustainability in the activities of the companies, it is also analysed how the state-owned enterprises are described as models for other companies. The areas highlighted in such discussions are sustainability, equality between men and women, diversity, ethics and environmental issues, i.e. aspects that are important for the Swedish self-perception. The Swedish state-owned enterprises are, however, rarely characterized as *being* models; instead, it is reported how they *should be* models. This could be understood as an expectation, but also as a request directed towards the management of the state-owned companies.

Nyckelord: hållbarhet; statliga företag; Sverige; föredömlighet; förebild

Keywords: sustainability; state-owned enterprises; Sweden; role model; good example

Om författaren

Sanna Skärlund är fil. dr. i nordiska språk och verksam som lektor i svenska vid Akademin för lärande, humaniora och samhälle, Högskolan i Halmstad. Hennes huvudsakliga forskningsintressen rör språkförändring, diskursanalys, grammatik och stilistik. För tillfället arbetar hon bland annat med att analysera intertextuella förhållanden och rekontextualisering i nyhetsrapportering, vilket hennes senaste artikel ”The recycling of news in Swedish newspapers – reused quotations and reports in articles about the crisis in the Swedish Academy in 2018” i *Nordicom Review* (2020) handlar om.

Minskade kostnader och ökad lönsamhet. Hållbarhet och föredömlighet som mål och medel hos svenska företag med statligt ägande

Inledning¹

”Arbete med hållbarhetsfrågor är viktigare än någonsin. Rapportering driver arbetet framåt. Det som måste rapporteras är också det som blir gjort!”

Tidigare näringsminister Maud Olofsson (Verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande 2008, s. 24).

Svenska staten äger i dagsläget (2020) 46 olika bolag, helt eller delvis. Bolagens sammanlagda värde uppgår till 630 miljarder kronor, och de sysselsätter omkring 135 000 personer.² År 2007 beslutade regeringen att dessa företag årligen ska presentera en hållbarhetsredovisning enligt Global Reporting Initiative’s (GRI:s) internationella riktlinjer. I den av regeringen utgivna årsrapporten *Verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande 2007* beskrevs då hur de statliga företagen ”ska vara föredömen, ta ledning och ligga i framkant” på hållbarhetsområdet (s. 3). Att arbetet med hållbarhet är viktigt framgår alltså tydligt från regeringens håll, och likaså vikten av att de statliga företagen fungerar som föredömen. Dessa två områden – hållbarhet och föredömlighet – är också utgångspunkten för de undersökningar som presenteras i den här artikeln. Syftet med artikeln är dels att visa hur hållbarhetsbegreppet används i verksamhetsberättelserna, dels att redogöra

---

¹ Jag vill tacka redaktörerna och två anonyma granskare för många värdefulla kommentarer på en tidigare version av av den här artikeln. Jag vill också tacka Erik Philip-Sörensens stiftelse för ekonomiskt bidrag för genomförandet av studien.

² Regeringen. ”Bolag med statligt ägande”: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/bolag-med-statligt-agande/> [2020-03-04].

för hur de statliga företagen beskrivs som föredömen. Frågor som undersökningen vill besvara är följande:

- Hur förändras användningen och innebörden av hållbarhet över tid i regeringens verksamhetsberättelser?
- Vilka skäl framförs till att bolagen ska lägga ned tid och pengar på att arbeta med hållbarhet?
- Inom vilka områden anses de statligt ägda företagen kunna fungera som föredömen?

Eftersom hållbarhet har kommit att bli ett helt centralt begrepp i de statliga verksamhetsberättelserna finns det goda skäl att granska användningen av det. En genomgång av hur svenska företag anses föredömliga kan också säga någonting viktigt om den svenska självbilden.

Undersökningen utgår från de nämnda årligen utgivna *Verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande* från perioden 1999–2017. Dessa texter består av en sammanfattning av det statliga ägandet i en form som liknar årsberättelsens. Förutom ekonomiska redogörelser för företagens förehavanden under det gångna året beskrivs i texterna också övergripande riktlinjer för det statliga ägandet.

I följande tre avsnitt ges en bakgrund till studien genom att innebörden av begreppet hållbar utveckling, tidigare forskning om effekten av hållbarhetsrapportering och forskningsområdet corpus-assisted discourse studies beskrivs kortfattat. Därefter presenteras det material och den metod som undersökningen utgår från. Resultatet av analysen redovisas i de tre följande avsnitten, vilka i tur och ordning svarar mot de tre forskningsfrågorna ovan. Avslutningsvis sammanfattas och diskuteras undersökningens resultat.

Hållbar utveckling som ett flerdimensionellt begrepp

Uttrycket *sustainable development* (på svenska *hållbar utveckling*) brukar föras tillbaka till rapporten *Our Common Future*, ofta benämnd Brundtland-rapporten, vilken publicerades av FN 1987.³ Termen *sustainability* användes dock redan tidigare, främst av miljörelsen (se t.ex. Lélé 1991, s. 609), ofta i sammanhang där en ohämmad tillväxt på bekostnad av jordens begränsade resurser ifrågasattes (Seiler Brylla & Gustafsson 2012, s. 104).

I Brundtlandrapporten definieras *hållbar utveckling* som ”en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”.⁴ I rapporten vävs flera olika aspekter av hållbarhet ihop och beskrivs vara beroende av varandra: ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet. Utgångspunkten är att ekonomisk tillväxt behövs för en växande befolkning, samtidigt som denna tillväxt inte får ha en så negativ inverkan på miljön att det skapar problem för kommande generationer (Seiler Brylla & Gustafsson 2012, s. 106). Rapportens fokus på ekonomisk utveckling på bekostnad av ekologisk hållbarhet har emellertid också kritiserats.⁵ Lélé (1991, s. 618) påpekar att det i diskussionen om hållbar utveckling verkar finnas en föreställning om att ekonomisk tillväxt är nödvändig för att utrota fattigdom och att hållbar utveckling genom ökad tillväxt kan ses som ”an attempt to have one’s cake and eat it too”.

Effekter av hållbarhetsrapportering

År 2007 beslutade alltså regeringen att de statliga företagen varje år ska presentera en hållbarhetsredovisning enligt Global Reporting Initiative’s

---

³ *Nationalencyklopedin*. ”Brundtlandrapporten”: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/brundtlandrapporten> [2019-11-05]

⁴ *Nationalencyklopedin*. ”Hållbar utveckling”: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hållbar-utveckling> [2019-11-05].

⁵ *Nationalencyklopedin*. ”Brundtlandrapporten”.

(GRI:s) internationella riktlinjer (Verksamhetsberättelse 2007, s. 17). Ett tiotal år senare inkluderades också Agenda 2030 och FN:s 17 globala mål för en hållbar utveckling i den statliga ägarpolicyn (Verksamhetsberättelse 2016, s. 15).

Redan 2010, tre år efter det nya beslutet om hållbarhetsredovisning, följde forskare vid Företagsekonomiska Institutionen vid Uppsala universitet upp arbetet i en studie på uppdrag av näringsdepartementet (Borglund, Frostenson & Windell 2010). Syftet med undersökningen, som utgick från enkäter och intervjuer, var att ta reda på vilka effekter det nya redovisningskravet hade haft på företagens arbete. Undersökningen visade det ganska nedslående resultatet att det främst var själva redovisningsprinciperna som hade förändrats. Det praktiska arbetet med hållbarhet hade däremot inte utvecklats i någon större utsträckning, åtminstone inte bland de företag som redan tidigare arbetade med hållbarhet (Borglund, Frostenson & Windell 2010, s. 27ff). Att, som Maud Olofsson i artikelns inledande citat, slå fast att ”Det som måste rapporteras är också det som blir gjort!” tycks därmed något förhastat.

Det faktum att företag ibland är betydligt bättre på att marknadsföra sina framgångar inom områden som miljö och sociala hänsyn än på att åtgärda problem inom samma områden kallas ibland *greenwashing* och har ofta kritiserats (se t.ex. Laufer 2003). Det finns dock också röster för en mer positiv syn på diskrepansen mellan företags beskrivningar av sina hänsynstaganden och det faktiska arbetet. Christensen, Morsing & Thyssen (2013), som forskar om företags kommunikationsarbete vid handelshögskolan i Köpenhamn, föreslår att sådana beskrivningar av föresatser ifråga om samhällsansvar kan tolkas som *aspirational talk* (dvs. tal om målsättningar), med potential att i förlängningen skapa förändring. Enligt dessa forskare kan sådant tal i sig ses som performativt, och det är därför inte meningsfullt

att göra den uppdelning mellan tal och handling som görs i studier där företag anklagas för hyckleri.

I Borglund, Frostenson & Windells (2010) rapport diskuteras den möjliga affärsnyttan av att arbeta med hållbarhet. Forskarna beskriver hur det ofta är ekonomiska motiv som framhålls för att få företag att engagera sig i arbetet. Enligt Lischinsky & Egan Sjölander (2014, s. 127) är ett vanligt argument att företags miljöarbete leder till ”better reputation, increased profits and opportunities for long-term growth in a 'win-win' situation”. Borglund, Frostenson & Windell (2010, s. 31) påpekar dock att det inte är klarlagt att hållbarhetsengagemang faktiskt ger ekonomisk vinst för företagen. Istället anser forskarna att det snarare är riskerna med att inte arbeta med hållbarhet som bör betonas, eftersom detta kan leda till förlorat anseende.

Corpus-assisted discourse studies

Undersökningen har inspirerats av den forskningstradition som brukar benämnas corpus-assisted discourse studies (CADS) (t.ex. Baker 2006; Partington, Duguid & Taylor 2013). Inom svensk nordistik förknippas kvantitativ textanalys nog främst med stilistik och textlingvistik, men internationellt har också flertalet kvantitativa diskursstudier genomförts (för ett par exempel med svenskt material, se Lischinsky 2011, 2015). CADS-studier spänner över ett stort område; de inkluderar både undersökningar där diskurs används i den vida betydelsen språkanvändning och studier med en kritisk ansats inom CDA-fältet där relationen mellan språk och makt ofta är i fokus (dvs. critical discourse analysis; se t.ex. Baker m.fl. 2008 för en beskrivning av CDA i förhållande till korpusstudier och Partington, Duguid & Taylor 2013 för exempel på studier där dessa två angreppssätt kombineras). Den här presenterade studien ansluter snarast till den sistnämnda traditionen. Den bakomliggande idén med att kombinera korpusanalys och diskursanalys är att kvantitativa data gör att det går att generalisera över ett betydligt mer

omfattande material än vad som är möjligt inom mer traditionell kvalitativ diskursanalys. Kvantitativa och kvalitativa undersökningar av ett material kan också med fördel kombineras.

Inom CADs-studier använder man sig av stora datamängder som analyseras med hjälp av program som tar fram exempelvis konkordanser, frekvenslistor, spridningsscheman, listor över frekvent förekommande kluster och kollokationer och mått på keyness och key-kluster (dvs. listor över vilka ord och flerordsuttryck som är vanligare i en text än i en annan). Sådana korpusanalyser kan användas explorativt, som ett sätt att bekanta sig med det material som ska analyseras och upptäcka övergripande tendenser, men också för att ta reda på om företeelser som visat sig vid genomläsningar av ett begränsat antal texter stämmer också med ett mer omfattande material.

Metod och material

Undersökningen utgår från regeringens årligen utgivna verksamhetsberättelser för bolag med statligt ägande från perioden 1999–2017 (1999 var det första året en sådan text publicerades). Eftersom det i år 2000 gavs ut två olika verksamhetsberättelser (*Företag med statligt ägande 2000*, här benämnd 2000a, och *Verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande 2000*, här 2000b) ingår totalt 20 texter i materialet.

De 20 verksamhetsberättelserna har laddats ned i pdf-format från regeringens hemsida. Texterna uppgår till 100–150 sidor och består av tre delar: en inledande del vilken beskriver ägandet och utvecklingen under året översiktligt (20–49 sidor), en huvuddel där varje företag och dess ekonomiska prestationer under året presenteras kortfattat (51–99 sidor) och en avslutande del med definitioner, tabeller och register (omkring 20–30 sidor). Under perioden 2012–2017 innehåller den avslutande delen också statens ägarpolicy.

De 20 verksamhetsberättelserna har studerats i sin ursprungliga form, men också omvandlats till Word-filer med Adobe Acrobat DC och sammanställts till en korpus. Korpusen består enbart av de verbalspråkliga texterna; bilder har avlägsnats och detsamma gäller adressregister och personregister. En analys av hur bilderna i texterna anspelar på hållbarhet och svenskhet skulle dock vara ett intressant ämne för fortsatta undersökningar (jfr Ledin m.fl. 2019, som betonar att betydelseskapande i text idag knappast går att förstå fullt ut utan att multimodala perspektiv beaktas). Totalt uppgår korpusen till 1 139 000 ord. För delar av undersökningen har jag också använt mig av en motsvarande korpus där de enskilda företagsbeskrivningarna har exkluderats, totalt 507 000 ord.

Korpusen har möjliggjort sökningar i samtliga texter på en gång samt analyser av materialet med det fritt tillgängliga konkordansprogrammet AntConc 3.5.8. Med hjälp av konkordanslistor samt listor över ordfrekvenser, kluster och kollokationer har texterna analyserats kvantitativt för att finna tendenser i ordval och formuleringar relaterade till hållbarhet och föredömlighet i materialet som helhet. Vidare har alla förekomster på *hållbar* excerperats och analyserats i detalj. För att utreda vad som inkluderas i begreppet har jag undersökt vad det är som beskrivs som hållbart i texterna och om detta förändras över tid. Dessutom har beläggen analyserats med avseende på huruvida de förekommer i eller i närheten av formuleringar som beskriver anledningar till att de svenska företagen ska arbeta med hållbarhet. Dessa formuleringar har sedan kategoriserats i olika teman utifrån de motiv som omnämns i texterna.

För att ta reda på inom vilka områden de svenska företagen anses kunna fungera som föredömen har jag på liknande sätt excerperat, analyserat och kategoriserat alla exempel på *föredöme/föredömlig*. De passager som beskriver föredömlighet visade, tillsammans med sökningar på möjliga synonymer i korpusen, att det i verksamhetsberättelserna också förekom

ett antal andra ord och uttryck med liknande betydelse: *förebild*, *föregångsland*, *tjäna som exempel*, *gå före*, *gå i bräschen*, *gå i spetsen*. Dessa var dock betydligt ovanligare (ett trettiotal exempel, jämfört med 198 belägg på *föredöme/föredömlig*), och jag kommer därför inte att diskutera dessa vidare.

Resultat

I det följande beskrivs resultatet av undersökningen i tre avsnitt utifrån de tre forskningsfrågorna. Först hur innebörden i och användningen av begreppet *hållbar* förändras över tid, därefter hur regeringen motiverar att de statliga företagen ska arbeta med hållbarhet, och slutligen inom vilka områden företagen förväntas kunna fungera som föredömen.

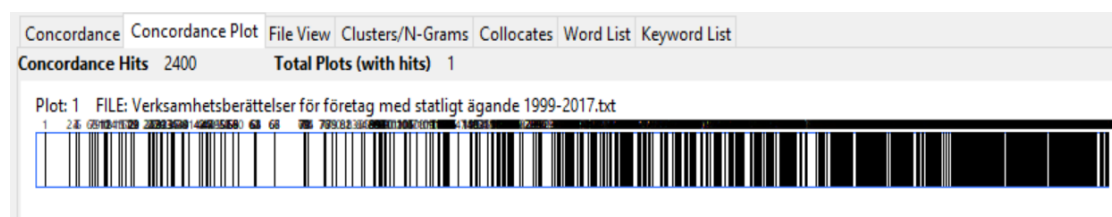
Hållbarhet i verksamhetsberättelserna – förändring över tid

I verksamhetsberättelserna 1999–2017 förekommer *hållbar* och andra ord innehållande detta led (t.ex. *hållbarhetsredovisning* och *hållbarhetsmål*) totalt 2 400 gånger. Det återfinns i texterna från alla år.

Ett spridningsschema (concordance-plot) över *hållbar**⁶ i konkordansprogrammet AntConc visar inte oväntat att hållbarhet omtalas oftare i de senare än i de tidiga texterna. I Figur 1 motsvarar varje svart streck en förekomst på *hållbar*. Eftersom korpusen är uppbyggd i tidsordning är det första strecket från den första verksamhetsberättelsen (1999) och de sista strecken från den sista (2017). Som framgår av figuren är en stor mängd av de 2 400 beläggen från den sista fjärdedelen av perioden.

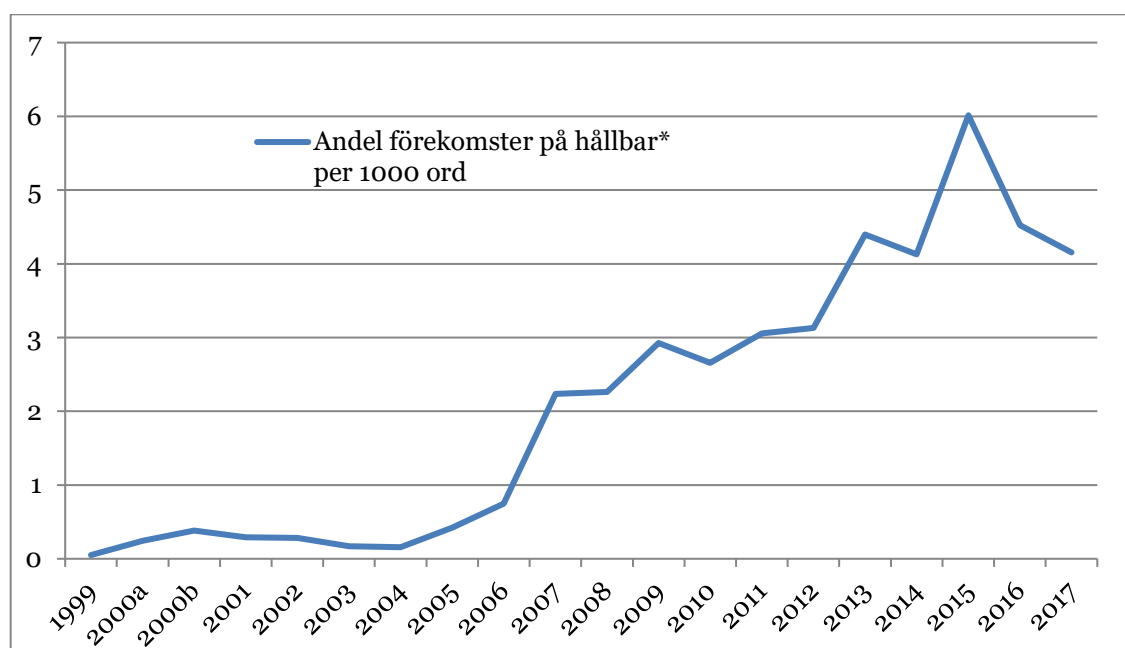
---

⁶ Stjärnan i slutet av ordet används för att inkludera alla möjliga ändelser och sammansättningar i sökningen: *hållbart*, *hållbara*, *hållbarhet*, *hållbarhetsmål* osv.

Figur 1. Spridningsschema över förekomster på *hållbar** i korpusen *Verksamhetsberättelser för företag med statligt ägande 1999–2017*. Varje streck motsvarar ett belägg och figuren visar texterna i kronologisk ordning från vänster (1999) till höger (2017).

Hur hållbarhet omtalas oftare över tid illustreras också i Figur 2, som visar att ämnet inte diskuteras i någon större utsträckning före 2007. Undersökningen ger också vid handen att 2015 har den högsta andelen belägg på *hållbar** per 1 000 ord.

Figur 2. Andel förekomster på *hållbar** per 1 000 ord i *Verksamhetsberättelser för företag med statligt ägande 1999–2017*.

Den stora andelen belägg 2015 har sannolikt att göra med att det var detta år FN antog de 17 globala målen för en hållbar utveckling. I förordet detta år framgår vilket centralt begrepp hållbarhet har blivit i verksamhetsberättelserna. I följande passage används ordledet *hållbar* sju gånger (mina kursiveringar här och i det följande):

- (1) Jag är övertygad om att *hållbart företagande* är en förutsättning för att de statligt ägda bolagen ska vara framgångsrika, moderna och innovativa företag som ligger i framkant. År 2015 var ett viktigt år då världens ledare enades kring ett nytt klimatavtal med ett skärpt temperaturmål för den globala uppvärmningen. Därtill antog världssamfundet en gemensam agenda för *hållbar utveckling* med bland annat 17 nya globala mål som gäller fram till 2030. Kortsiktiga och långsiktiga strategier hänger ihop – de beslut som fattas i dag måste vägledas av en tanke om bolagets framtida position i *en hållbar värld*. Vikten av att systematiskt integrera *hållbart företagande* i verksamheten ökar och det är nu dags att lämna separata *hållbarhetsstrategier* för att i stället etablera *hållbara strategier*. Som ägaransvarig minister har jag varit tydlig med att *hållbart företagande* är en affärsstrategisk fråga och att den kommer fortsätta att vara central i denna regerings ägarstyrning. (Förord av Mikael Damberg, Närings- och innovationsminister, Verksamhetsberättelse 2015, s. 2–3)

Den första verksamhetsberättelsen (1999) innehåller däremot endast två belegg på ordet, och då specifikt för att beskriva vissa företag. Redan påföljande år finns dock ett exempel på att hållbarhet relateras till arbetet i de statliga företagen generellt:

- (2) Miljöfrågor är affärsmässiga
I regeringsförklaringen slås fast att Sverige skall vara ett föregångsland i omställningen till *ett ekologiskt hållbart samhälle*. Sverige skall genomgå en ekologisk modernisering. Det finns därför skäl för att staten på ett liknande sätt som inom det privata näringslivet uppmärksammar miljöfrågorna för sina företag och i sitt ägande. (Verksamhetsberättelse 2000a, s. 9)

Ett *hållbart samhälle* sammanställs här med ekologi och miljöfrågor och relateras till Sverige som ett föregångsland. I de tidiga verksamhetsberättelserna (2000a–2003) förekommer hållbarhet ofta just i formuleringen *ekologiskt hållbart*. Med tiden tycks emellertid hållbarhet mer sällan knytas till miljöfrågor. Istället blir sociala och framförallt ekonomiska frågor mer framträdande när hållbarhet diskuteras. År 2004 omtalas såväl *hållbar tillväxt* som *hållbara och förutsägbara utdelningar*. Liknande formuleringar syns i följande exempel från 2017:

(3) Strategiska mål för *hållbart företagande*

Hållbart företagande integreras i bolagsstyrningen för att främja en *långsiktigt hållbar värdetillväxt*. Bolagen med statligt ägande ska agera föredömligt och integrera *hållbarhetsperspektiv* i verksamheten genom att styrelsen fastställer strategiska mål för *ett hållbart företagande* (Verksamhetsberättelse 2017, s. 26).

Här relateras hållbarhet till företagande och värdetillväxt. I samma verksamhetsberättelse nämns också *hållbara lönenivåer och anställningsvillkor*.

Över tid inkluderas dessutom allt fler av företagens åtaganden under rubriken hållbarhet. I materialet märks hur frågor som redan tidigare har prioriterats etiketteras om som hållbarhetsfrågor. Jämför hur arbetet med jämställdhet omtalas 2000 och 2008:

- (4) Könspektivet måste finnas med redan från början i alla frågor. När det gäller den mer avgränsade frågan om könsfördelningen i de statliga bolagsstyrelserna är målet en jämn könsfördelning och ett delmål att andelen kvinnor skall vara minst 40 procent år 2003. (Verksamhetsberättelse 2000a, s. 10)

- (5) Ett exempel som visar att långsiktigt och målmedvetet hållbarhetsarbete ger resultat är arbetet med att öka andelen kvinnor i de statligt ägda företagens styrelser. Andelen kvinnliga styrelseordförande har ökat från 22 procent 2006 till i år 33 procent, att jämföra med 3 procent bland börsbolagen. (Verksamhetsberättelse 2008, s. 3)

Den jämnare könsfördelning som år 2000 var *målet* beskrivs 2008 som resultatet av *långsiktigt och målmedvetet hållbarhetsarbete*.

Varför arbeta med hållbarhet?

I den korpus med verksamhetsberättelser 1999–2017 i vilken enskilda företagsbeskrivningar har exkluderats finns 1 583 belägg på *hållbar**. I Tabell 1 presenteras de sex olika huvudskäl till att arbeta med hållbarhet som anges i verksamhetsberättelserna, liksom i hur många av de 20 texterna som motivet förekommer.

Tabell 1. De anledningar till att arbeta med hållbarhet som oftast tas upp i de 20 statliga verksamhetsberättelserna 1999–2017 samt antal texter som tar upp motivet.

<i>Anledning till att arbeta med hållbarhet</i>	<i>Antal texter som nämner motivet (av totalt 20)</i>
spara eller tjäna pengar	16
undvika eller minimera risker	16
stärka konkurrenskraften	11
ta tillvara nya affärsmöjligheter	8
skapa vinster för samhället och världen i stort	6
locka kompetenta medarbetare	4

Som framgår av Tabell 1 är ekonomiska orsaker och undvikandet av risk de skäl som diskuteras i flest texter. I det följande presenteras de sex motiven närmare, i ordning från den anledning som omnämns mest sällan till den vanligaste.

Locka kompetenta medarbetare

Att hållbarhet är viktigt för att locka till sig nya medarbetare nämns inte särskilt ofta, men diskuteras i 4 av de 20 texterna: 2007 och 2011–2013. Ett exempel presenteras i (6):

- (6) Att arbeta med ansvars- och hållbarhetsfrågor ses som en allmän kvalitetsstämpel som tillsammans med andra kvalitetssystem stärker företagets varumärke och konkurrenskraft. Hållbarhetsarbetet kan ge en direkt konkurrensfördel när krav från kunder och konsumenter ökar på hållbarhetsfrågor. *Företagets förmåga att rekrytera och behålla medarbetare anses öka.* (Verksamhetsberättelse 2007, s. 25)

Skapa vinster för samhället och världen i stort

Att skapa vinster för samhället och världen i stort är en anledning som lite oväntat endast tas upp i några få exempel. Om att *bidra till en hållbar utveckling*, vilket nämns i 4 av verksamhetsberättelserna, räknas till samhällliga vinster nämns detta motiv i 6 av texterna, 2006–2011. Tydligast är en formulering från 2006, där även ekonomiskt värde tas upp:

- (7) Utgångspunkten för de statligt ägda företagens arbete inom detta område är att ett dynamiskt förhållningssätt till hållbarhet och socialt ansvar är en viktig framgångsfaktor som bidrar till att skapa ekonomiskt värde, samtidigt som *företagen medverkar till ett bättre samhälle.* (Verksamhetsberättelse 2006, s. 22)

Ta tillvara nya affärsmöjligheter

Att arbetet med hållbarhet leder till att företagen kan tillvarata nya affärsmöjligheter nämns i 8 av de 20 texterna, 2005–2011 och 2014, ofta flera gånger i samma text. Ett exempel är hur Mikael Damberg, närings- och innovationsminister, i förordet till verksamhetsberättelsen från 2014 uttalar sig på följande vis (se också exempel (12) nedan):

- (8) Jag är övertygad om att hållbarhet är en av näringslivets största utmaningar att hantera framöver – men också att *omställningen till ett hållbart samhälle rymmer fantastiskt många affärsmöjligheter*. (Verksamhetsberättelse 2014, s. 4)

Stärka konkurrenskraften

Arbete med hållbarhet som en fördel i konkurrensen med andra företag nämns också ofta flera gånger i samma text. Detta motiv förekommer i 11 verksamhetsberättelser, 2007–2017, (jfr också (6) ovan):

- (9) Med värdeskapande som övergripande mål för bolagsförvaltningen är hållbart företagande en central del av regeringens bolagsstyrning. Bolagen med statligt ägande ska agera föredömligt inom området hållbart företagande, vilket inkluderar ett strategiskt och transparent arbete med samarbete i fokus. *När bolagen etablerar hållbara strategier stärker de sin konkurrenskraft*, vilket är en förutsättning för att de fortsatt ska vara framgångsrika. (Verksamhetsberättelse 2017, s. 8)

Undvika eller minimera risker

Hur arbetet med hållbarhet hjälper företagen att undvika risker nämns i 16 av de 20 texterna: 2000a–2005 och 2007–2015. Detta är lika många texter

som de ekonomiska skälen nedan, men motivet förekommer inte i lika många formuleringar i varje text. Vissa av exemplen beskriver främst vad som händer om arbetet med hållbarhet brister:

- (10) *Brister i hållbarhetsarbetet kan innebära stora affärsrisker, med långtgående konsekvenser för bolagets varumärke och långsiktiga lönsamhet* då kunder, medarbetare och andra intressenter förväntar sig att bolag agerar ansvarsfullt samt bidrar till en mer hållbar samhällsutveckling. (Verksamhetsberättelse 2012, s. 22)

Till skillnad från de övriga motiv som presenterats återfinns hållbarhetsarbete som ett sätt att undvika risker redan i de tidigaste verksamhetsberättelserna 2000a–2004, där det beskrivs som viktigt för att *för att undvika miljörelaterade risker och kostnader*.

Spara eller tjäna pengar, ökat värdeskapande

Sett till antal olika formuleringar är det vanligaste motivet till arbetet med hållbarhet att tjäna eller spara pengar. Här har att *skapa värde* och *ökat värdeskapande* räknats som ekonomiska motiv, eftersom analyser av konkordanser, kluster och kollokationer med ordet *värde* visar att detta ord i verksamhetsberättelserna oftast beskriver ekonomiskt värde. En sådan tolkning stärks också av formuleringar om att arbete för en hållbar utveckling är viktigt för *det finansiella värdeskapandet i företagen* och att det *bidrar till att skapa ekonomiskt värde*.

Ekonomiska motiv tas upp i 16 av de 20 texterna, 2000a–2002 och 2006–2017. Sådana argument förekommer i en mängd olika formuleringar, och de flesta texter innehåller mer än ett exempel. Som mest nämns det ekonomiska motivet sju gånger i samma verksamhetsberättelse (2007), från vilken följande exempel är hämtat:

- (11) Företagets [sic] blir genom sitt hållbarhetsarbete mer attraktiv [sic] för investerare, särskilt för investerare med en etisk profil. Energi-besparingar, effektivisering av produktionsprocesser och andra åtgärder som leder till effektiv hushållning av resurser *bidrar till minskade kostnader och ökad lönsamhet*. (Verksamhetsberättelse 2007, s. 25)

Hur absolut det framställs att företagens värde ökar genom arbete med hållbarhet varierar i texterna. I vissa av de äldre texterna ges försiktiga prognoser om värdetillväxt, där påståenden om ökat värde modifieras med sannolikhetsmodalitet: hållbarhet *kan ge direkta ekonomiska fördelar* (2008–2010) och företag som arbetar med hållbarhet kommer *med stor sannolikhet att även i framtiden tjäna en hel del pengar* (2012). År 2013 slås det istället fast att *bolagens långsiktiga värde står i direkt relation till hur väl bolagen hanterar sina hållbarhetsutmaningar*.

Förutom de redan nämnda orsakerna till att arbeta hållbart förekommer också 9 andra motiv vilka endast nämns enstaka gånger, t.ex. att det är ett sätt att *säkerställa anständiga affärer* och att det *bidrar positivt till bolagets utveckling*.

Sammanfattningsvis beskrivs alltså arbetet med hållbarhet i verksamhetsberättelserna mycket ofta som motiverat för att öka företagens ekonomiska värde. Dessutom kan flera av de övriga aspekter som nämnts ovan också mer indirekt anses utgå från ekonomiska incitament (nya affärsmöjligheter, minimerandet av risk samt hållbarhet som konkurrensfördel). När investerare och styrelser ska övertygas om vikten av hållbarhet är det alltså inte miljöaspekter som tas upp för att legitimera arbetet. De risker som nämns handlar inte heller om risken att miljön blir förstörd eller att mänskliga rättigheter inte efterlevs, utan om risken att förlora pengar. I några av de tidiga verksamhetsberättelserna (2003–2004) nämns inga andra motiv än just undvikandet

av risk. Detta tema tas däremot inte upp alls i de två senaste verksamhetsberättelserna (2016–2017). Möjligen går det därmed att se en tendens till att diskussionen om risker i förhållande till (avsaknad av) hållbarhetsarbete får ta mindre plats över tid, i relation till motiv som handlar om värdetillväxt och konkurrenskraft. En sådan förändring nämns också explicit 2011:

(12) Från risk till möjlighet

Traditionellt har hållbarhetsfrågor i internationella affärer främst setts som en risk. Detta synsätt håller nu på att förändras. Det är fortfarande en del av risk management, men här öppnas också nya affärsmöjligheter. (Verksamhetsberättelse 2011, s. 27).

Istället för risker fokuseras här de nya affärsmöjligheter som hållbarhetsarbete ger upphov till.

De statligt ägda företagen som föredömen

En ofta återkommande formulering när hållbarhet diskuteras i verksamhetsberättelserna är att de statligt ägda företagen ska vara föredömen på området (se exempel (3) och (9) ovan). Sverige beskrivs också i flera fall som ett föregångsland ifråga om hållbarhet (se exempel (2)). Men det finns också andra områden inom vilka de statliga företagen beskrivs som föredömen. Den centrala frågan för den här delen av undersökningen är inom vilka områden företagen anses kunna vara föredömen.

En genomgång av alla exempel på *föredöme/n* och *föredömlig/t* i korpusen med verksamhetsberättelser 1999–2017 (inklusive företagsbeskrivningarna) visar att det finns 198 belägg på dessa ord, alla från perioden 2001–2017. Det är nästan alltid de statligt ägda företagen som omtalas som föredömen; jag finner enbart 30 fall där det istället är Sverige eller specifika företag som lyfts fram. För vem eller vilka företagen ska fungera som föredömen framgår dock

endast fem gånger; då förklaras att det är andra företag som ska se de statliga bolagen som föredömen. I övriga fall är detta implicit. I 17 fall framgår inte tydligt vad föredömligheten gäller, men oftast ges exempel på sådana områden. I flertalet formuleringar beskrivs föredömligheten som relaterad till flera olika teman:

- (13) En ansvarsfull och professionell ägare bör bland annat ta ansvar för frågor om hållbar utveckling, som till exempel frågor som rör etik, miljö, mänskliga rättigheter, jämställdhet och mångfald. Det är alla företags ansvar, men de statligt ägda företagen ska vara föredömen och ligga i framkant i arbetet med detta. (Verksamhetsberättelse 2011, s. 124)

Här beskrivs hur företagen ska vara föredömen ifråga om hållbar utveckling, vilket exemplifieras med etik, miljö, mänskliga rättigheter, jämställdhet och mångfald.

I Tabell 2 presenteras de fyra områden inom vilka de statliga bolagen oftast beskrivs som föredömen i verksamhetsberättelserna. Hållbarhet har förts till en egen kategori istället för att slås ihop med miljö, eftersom detta tema i verksamhetsberättelserna ofta inte har särskilt mycket med miljö att göra (som framgår av (3) och (5) ovan). Eftersom områdena omnämns i 11 av 20 verksamhetsberättelser vardera (utom jämställdhetsmotivet som tas upp i 16 texter), samtidigt som det är mycket varierande hur ofta de diskuteras i varje text, har jag valt att presentera antal gånger varje tema tas upp istället för i hur många av texterna det förekommer. Exempel som det i (13), där flera olika områden för föredömlighet nämns, har i genomgången ansetts tillhöra flera av de nedanstående kategorierna (i det här fallet alla fyra).

Tabell 2. De fyra områden för föredömlighet som oftast tas upp i de statliga verksamhetsberättelserna 1999–2017, med antal omnämmanden.

<i>Område för föredömlighet</i>	<i>Antal omnämmanden 1999–2017</i>
hållbar utveckling, hållbart företagande, hållbarhetsredovisning	56
jämställdhet, mångfald	55
etik, mänskliga rättigheter, socialt ansvar, antikorruption	35
miljö	28
<i>Totalt</i>	<i>174</i>

Som framgår av Tabell 2 är det olika aspekter av hållbarhet som oftast tas upp som områden för föredömlighet, följt av jämställdhet och mångfald. I det följande ges exempel från materialet på hur de fyra områdena omtalas, i ordning från det som nämns mest sällan till det vanligaste.

Miljö

De statligt ägda företagen beskrivs 28 gånger som föredömliga inom miljöområdet, från 2005 och framåt. Miljö diskuteras emellertid i alla utom två fall tillsammans med andra områden, t.ex. i samband med etik och jämställdhet (jfr (13) ovan). Se följande exempel, där *miljö* nämns tillsammans med flera andra teman:

- (14) Ägarstyrningen inom hållbart företagande syftar till att bolag med statligt ägande ska agera föredömligt inom områdena miljö, mänskliga rättigheter, arbetsvillkor, anti-korruption, affärsetik samt jämställdhet och mångfald. (Verksamhetsberättelse 2013, s. 31)

Etik, antikorruption, mänskliga rättigheter och socialt ansvar

Etik, antikorruption, mänskliga rättigheter och/eller socialt ansvar är områden som tas upp i 35 fall, från 2005 och framåt. Vanligast är att etik omnämns:

- (15) Statligt ägda bolag ska agera på ett sätt som innebär att de åtnjuter offentligt förtroende. Genom att följa internationella riktlinjer såsom OECD:s riktlinjer för multinationella företag agerar man föredömligt till exempel i skattefrågor och affärsetiska frågor. (Verksamhetsberättelse 2012, s. 126)

Jämställdhet och mångfald

Jämställdhet och mångfald nämns ofta tillsammans; dessa teman förekommer sammantaget 55 gånger. Företagens jämställdhetsarbete tas upp i 48 fall (första gången 2002) och 24 gånger nämns mångfald (första gången 2005; i 17 av de redan nämnda 55 fallen omtalas båda dessa områden: *jämställdhet och mångfald*). När det handlar om jämställdhet är det alltid kvinnlig representation i styrelser och på ordförandeposter som diskuteras. Dessa områden hade ju kunnat vara relevanta också i förhållande till mångfald, men mångfald nämns istället vanligtvis i förhållande till personalpolitik generellt, som i följande exempel, vilket återfinns likalydande i de sex verksamhetsberättelserna 2005–2010:

- (16) Föredöme i arbetet för mångfald och mot diskriminering
Regeringen anser att arbetet med mångfald är viktigt och förutsätter att företagen med statligt ägande beaktar detta i bland annat sin verksamhet och personalpolitik. En ökande internationalisering ställer krav på hög och bred kompetens hos de anställda.
(Verksamhetsberättelse 2005, s. 21)

Hållbar utveckling, hållbart företagande, hållbarhetsredovisning

Hållbar utveckling, hållbart företagande och hållbarhetsredovisning omtalas 56 gånger i texterna som aspekter inom vilken de statliga företagen ska vara föredömen, första gången 2007 (då också socialt ansvar nämns):

- (17) Att vara en ansvarsfull och professionell ägare innebär bland annat att ta ansvar för de frågor som rör socialt ansvar och hållbar utveckling. Det är alla företags ansvar, men de statligt ägda företagen ska vara föredömen, ta ledning och ligga i framkant i det arbetet.
(Verksamhetsberättelse 2007, s. 17)

Förutom de fyra kategorier som diskuterats ovan beskrivs i 13 fall andra områden för föredömlighet, bland annat ifråga om *transparens*, *att reducera sjukfrånvaron* och *innovationsområdet*.

Föredömlighet som förhoppning

En närmare undersökning av vad som sägs om föredömligheten avslöjar vidare att de statligt ägda bolagen sällan *är* föredömen. Istället artikuleras detta vanligtvis som någonting som företagen *ska vara* (se (13) och (17) för exempel). En konkordanslista över alla 123 belägg på *föredöme/n* i verksamhetsberättelserna visar detta tydligt: de statliga företagen *kan bli*, *ska bli*, *bör vara* eller (oftast) *ska vara* föredömen. Se Figur 3, i vilken var fjärde rad

från konkordanslistan har inkluderats (24 exempel på *föredöme* med inledande versal har exkluderats eftersom dessa inte föregås av verb).

1	Regeringens förhoppning att de statligt ägda företagen blir föredömen	när det gäller att reducera sjukfrånvaron. I regeringsförklaringe
2	statligt ägda företagens ledningar och styrelser bör vara ett föredöme	i jämställdhetsarbetet. Detta gäller inte minst när nya ledande
3	onen inom teaterns område och som nationalscen vara ett föredöme	för andra institutioner vad gäller utveckling, förnyelse och konst
4	onen inom teaterns område och som nationalscen vara ett föredöme	för andra institutioner vad gäller utveckling, förnyelse och konst
5	onen inom teaterns område och som nationalscen vara ett föredöme	för andra institutioner vad gäller utveckling, förnyelse och STYR
6	Ej räntebärande anläggningstillgångar 17 20 scen vara ett föredöme	för andra institu- med 9 procent och motsvarade 67 Mkr. Ej ränt
7	inom opera och balett och som nationalscen vara ett föredöme	för andra institu- tioner vad gäller utveckling, förnyelse och konst
8	statligt ägda företagens styrelser och ledningar ska vara ett föredöme	i jämställdhetsarbetet. Regeringen ser det som en fort- löpande
9	ställhetsfrågor. Precis som staten som ägare ska vara ett föredöme	genom en hög andel kvinnor i styrelserna, är det angeläget
10	ledande ställning. Precis som staten som ägare ska vara ett föredöme	genom jämställdhet i styrelserna, är det angeläget att de
11	UTVECKLING 33 Precis som staten som ägare är ett föredöme	genom en hög andel kvinnor i styrelserna, är det angeläget
12	att hitta dem. Här är statligt ägda företag verkliga föredömen	Men det finns mer att göra. Exempelvis vill jag se
13	ska ta ett såväl miljöansvar som socialt ansvar och vara föredömen	inom jämställdhets- och mångfaldsarbetet. Staten som ägare ka
14	kring hållbarhetsfrågor De statligt ägda bolagen ska vara föredömen	inom hållbart företagande. En hög standard på bolagens håll-
15	samt goda och anständiga arbetsvillkor. Bolagen ska vara föredömen	i jämställdhetsarbetet och arbeta aktivt med jämställdhetsfrågo
16	minister Maud Olofsson Statligt ägda företag ska vara föredömen	De statligt ägda företagen ska vara föredömen vad gäller miljöar
17	och hållbar utveckling. De statligt ägda företagen ska vara föredömen	« Näringsminister Maud Olofsson, i december 2007 het. Uppföl
18	ställer allt högre krav. De statligt ägda företagen ska vara föredömen	för andra företag och leda denna utveckling. ÄGARSTYRNING O
19	av en god ägarstyrning. De statligt ägda företagen ska vara föredömen	och för staten som ägare är det viktigt att kunna
20	ställer allt högre krav. De statligt ägda företagen ska vara föredömen	för andra företag och leda denna utveckling. ÄGARSTYRNING O
21	la företags ansvar, men de statligt ägda företagen ska vara föredömen	och ligga i framkant i arbetet med detta. Regeringen förstärker
22	de statligt ägda bolagens styrelser och ledningar ska vara föredömen	i jämställdhetsarbeta- tet. regeringen ser det som en fortlöpande
23	. Genom att ansvara för att de statligt ägda bolagen är föredömen	säkrar vi ett långsiktigt värdeskapande i bolagen. Regeringen höj
24	tyrelseordförande 46 % Bolagen med statligt ägande är föredömen	när det gäller hög andel kvinnor i styrelserna och nu
25		

Figur 3. Var fjärde rad från konkordanslista vid sökning på *föredöme/föredömen* i *Verksamhetsberättelser 1999–2017*. Exempel på ordet med inledande versal har exkluderats.

Av de 123 exemplen på *föredöme/n* i verksamhetsberättelserna är det endast 13 som beskriver hur företagen *är* föredömen redan nu. Av dessa handlar 10 om jämställdhet genom en hög andel kvinnor på ledande poster; de tre övriga behandlar *hållbart företagande* respektive *arbetet med hållbarhetsfrågorna* samt *öppenhet* (det sistnämnda gäller dock specifikt företaget Vattenfall).

Sammanfattningsvis kan det alltså konstateras att de statligt ägda företagen förväntas vara föredömen på flera olika områden, och att hållbarhet är det tema för föredömlighet som nämns allra oftast i verksamhetsberättelserna. Också jämställdhet beskrivs emellertid ofta som ett sådant område, och till skillnad från hållbarhet, som först omtalas 2007, tas jämställdhet upp redan 2002. Övriga aspekter inom vilka företagen anses kunna vara föredömen rör

mångfald, miljö och etik, vilka alla nämns från 2005 och framåt. Vanligtvis beskrivs det dock inte hur företagen *är* föredömen utan istället hur de *ska vara* det. Hur detta kan tolkas diskuteras vidare i nästa avsnitt.

Sammanfattande diskussion

Som framgått av genomgången ovan är arbetet med hållbarhet och adjektivet *hållbar* något som kan fästas på flertalet olika aktiviteter och fenomen i verksamhetsberättelserna. Från att i de tidiga texterna främst ha använts om miljörelaterade frågor har hållbarhet över tid kommit att förknippas med allt från företagande i generell mening till värdetillväxt, ekonomisk avkastning och lönenivåer. Detta stämmer väl med den slutsats som dras av Seiler Brylla & Gustafsson (2012, s. 106), som beskriver hur det har gått inflation i den svenska och tyska användningen av ordet *hållbarhet* vilken lett till att de har blivit ”honnörsord som kan beskriva allt från universitetsutbildningar till kulturminnesvård”. Samma utveckling har det engelska uttrycket *sustainable development* genomgått. Redan 1995 beskrevs *sustainability* som ”an ambivalent cliché of which everyone approves, but in this universal approbation people agree upon nothing” (Mitcham 1995, s. 322). Tio år senare kunde ordet enligt Fergus & Rowney (2005, s. 19) användas om ”almost anything remotely related to the business processes, the society in which those processes operate, and the environment in which both processes and society are embedded”. På så sätt liknar hållbarhet också begreppet Corporate Social Responsibility (CSR), vilket enligt Christensen, Morsing & Thyssen (2013) är vagt och öppet för tolkning. Just hållbarhetsbegreppets öppenhet och dubbelhet mellan å ena sidan ekonomiska aspekter och å andra sidan hänsyn till miljö och socialt ansvar är säkert en viktig orsak till dess popularitet. Ordet *hållbart* kan därmed ses som positivt laddat både av personer som menar att ekonomisk tillväxt är nödvändig och av dem som kritiserar tillväxt med utgångspunkt i omsorg om planetens framtid, eftersom dessa grupper tolkar in olika betydelser i det (jfr Mitcham 1995).

Fergus & Rowney (2005) beskriver hur hållbarhet, från att tidigare ha varit ett begrepp utifrån vilket det gick att ifrågasätta och diskutera hur mänsklighetens framtidskridande skulle se ut, har blivit approprierat av den dominerande vetenskapliga-ekonomiska diskursen där framgång mäts och värderas i ekonomiska termer. En liknande slutsats drar Welford (1997, förord, s. x), i en bok med den talande titeln *Hijacking environmentalism: corporate responses to sustainable development*, där det beskrivs hur de vidare ekologiska, etiska och sociala implikationerna av hållbar utveckling har ignorerats och diskussionen tagits över av företagsvärlden: "In brief, industry has hijacked the more radical environmental debate taking it out of its traditional discourses and placing it in a liberalproductivist frame of reference." Denna utveckling tycks speglas i verksamhetsberättelserna, där hållbarhet över tid allt oftare förknippas med ekonomiska värden istället för miljöhänsyn, och där ökad lönsamhet är det vanligaste argumentet till varför företagen bör arbeta med hållbarhet.

Från att fokus i de äldre verksamhetsberättelserna har varit på risker med att inte syssla med dessa frågor är det i de senaste texterna istället betonandet av ekonomiska fördelar som står i centrum. Borglund, Frostenson & Windell (2010) ifrågasätter dock om företagen verkligen tjänar pengar på hållbarhet. De ser snarare arbetet med hållbarhet som ett sätt att minska risken för förluster. I båda dessa fall är det dock ekonomiska hänsyn och inte frågor om välmående för natur, människor och djur på jorden som i verksamhetsberättelserna beskrivs som drivkraften bakom implementeringen av hållbarhet, vilket stämmer väl överens med tidigare undersökningar av hur företag kommunicerar sitt ansvarsarbete (se t.ex. Fredriksson 2008).

De statliga företagen beskrivs ofta som föredömen i verksamhetsberättelserna. De områden som lyfts fram som föredömliga är i första hand just hållbarhet, därefter jämställdhet, men också mångfald, etik och miljö. Dessa teman kan alla ses som speglingar av den svenska självbilden. Jämställdhet har länge

setts som en viktig del av svenskheten, och även pluralism och mångkultur har enligt Hyltenstam & Milani (2012, s. 63f) blivit en del av idén om det svenska samhället som modernt, progressivt och internationellt ledande. I fråga om etik hamnar Sverige och övriga nordiska länder högt upp i listor som beskriver i hur låg grad landet upplevs som korrupt av experter och företagare.⁷

Lischinsky & Egan Sjölander (2014, s. 135) beskriver därutöver hur svenska företags gröna profil stämmer väl överens med en självförståelse där Sverige ses som ett miljövänligt och ekologiskt land som utgör en förebild för andra länder. Att det är just dessa olika områden, hållbarhet, miljö, etik, jämställdhet och mångfald, som anses viktiga för föredömlighet är därmed inte särskilt förvånande.

De flesta beskrivningar i verksamhetsberättelserna av hur bolagen med statligt ägande fungerar som föredömen slår fast att de *ska vara* det snarare än att de redan *är* det. Detta kan ses som en förhoppning för framtiden och som uttryck för en sådan form av *aspirational talk* som Christensen, Morsing & Thyssen (2013) diskuterar (dvs. företagen kommer att vara föredömen i framtiden). Men formuleringarna kan också ses som uppmaningar och påbud riktade till de statligt ägda företagens styrelser, målsättningar vilka det är tvingande för företagen att arbeta för att uppnå (dvs. företagen måste vara föredömen). Dessutom går det antagligen att se dessa utfästelser som löften gentemot medborgarna, även om dessa medborgare knappast är den primära mål-gruppen för texterna. Liknande formuleringar om att polismyndigheten *ska vara* på olika sätt angivna i regleringsbrevet från regeringen till myndigheten har enligt Nyström Höög (2015, s. 6) i värdegrundstexter tolkats både som krav riktade till de anställda på myndigheten och som löften gentemot

---

⁷ Se Corruption Perceptions Index på Transparency Internationals hemsida: <https://www.transparency.org/cpi2018> [2019-08-28].

medborgarna (jfr också Ledin & Machin 2015, s. 19, som analyserar liknande formuleringar i visionsdokument).

Det finns naturligtvis många åsikter om både vad hållbarhet är och vad som är fördömligt med Sverige i allmänhet och svenska statliga företag i synnerhet. Min förhoppning är att den här artikeln kan vara ett bidrag i diskussionen om både hållbarheten i de begrepp som används och om förhållandet mellan ord, ambitioner och handling.

Analyserade texter

Regeringens verksamhetsberättelser för företag/bolag med statligt ägande 1999–2017 (20 stycken, alla hämtade 2019-11-06).

Verksamhetsberättelse för företag med statligt ägande 1999–2014.

Tillgängliga:

<https://www.regeringen.se/rappporter/1999/01/n99.27/>

<https://www.regeringen.se/rappporter/2000/01/n2000.030/>

<https://www.regeringen.se/rappporter/2001/01/n200124/>

<https://www.regeringen.se/rappporter/2002/01/n200234/>

<https://www.regeringen.se/rappporter/2003/01/n3027/>

<https://www.regeringen.se/rappporter/2004/05/n4019/>

<https://www.regeringen.se/rappporter/2005/05/n5031/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2006/05/n6012/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2007/07/n7018/>

<https://www.regeringskansliet.se/rapporter/2008/07/n8010/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2009/07/n9037/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2010/07/n2010.22/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2011/06/verksamhetsberattelse-for-foretag-med-statligt-agande-2010/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2012/06/fi-20125/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2013/06/fi-20135/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2014/06/verksamhetsberattelse-for-foretag-med-statligt-agande-2013/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2015/06/verksamhetsberattelse-for-foretag-med-statligt-agande-2014/>

Verksamhetsberättelse för bolag med statligt ägande 2015–2017: Tillgängliga:

<https://www.regeringen.se/rapporter/2016/06/verksamhetsberattelse-for-bolag-med-statligt-agande-2015/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2017/06/verksamhetsberattelse-for-bolag-med-statligt-agande-2016/>

<https://www.regeringen.se/rapporter/2018/06/verksamhetsberattelse-for-bolag-med-statligt-agande-2017/>

Litteratur

Baker, P., Gabrielatos, C., Khosravini, M., Krzyzanowski, M., McEnery, T. & Wodak, R. (2008). "A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK Press." *Discourse and Society* 19 (3). S. 273–306.

Baker, P. (2006). *Using corpora in discourse analysis*. London: Continuum.

Borglund, T., Frostenson, M. & Windell, K. (2010). *Effekterna av hållbarhetsredovisning: en studie av konsekvenserna av de nya riktlinjerna om hållbarhetsinformation i statligt ägda företag*. Stockholm: Regeringskansliet.

Christensen, L. T., Morsing, M. & Thyssen, O. (2013). "CSR as aspirational talk." *Organization* 20 (3). S. 372–393.

Fergus, A. H. T. & Rowney, J. I. A. (2005). "Sustainable Development: Lost Meaning and Opportunity?" *Journal of Business Ethics* 60. S. 17–27.

Fredriksson, M. (2008). *Företags ansvar marknadens retorik: en analys av företags strategiska kommunikationsarbete*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet. Tillgänglig: <http://hdl.handle.net/2077/17728> [2019-08-28].

Hyltenstam, K. & Milani, T. M. (2012). "Flerspråkighetens sociopolitiska och sociokulturella ramar." I: Hyltenstam, K., Axelsson, M. & Lindberg, I. (red.), *Flerspråkighet: en forskningsöversikt*. Stockholm: Vetenskapsrådet. S. 17–152. Tillgänglig: <https://www.vr.se/analys-och-uppdrag/vi-analyserar-och-utvarderar/alla-publikationer/publikationer/2012-06-01-flersprakighet---en-forskningsoversikt.html> [2019-08-28].

Laufer, W. S. (2003). "Social Accountability and Corporate Greenwashing." *Journal of Business Ethics* 43. S. 253–261.

Ledin, P. & Machin, D. (2015). "Universitetet som en multimodal marknadsplats: Designen av en nyliberal managementdiskurs." *Språk och stil* 25. S. 5–37. Tillgänglig: <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:890538/FULLTEXT01.pdf> [2019-11-07].

Ledin, P., Nyström Höög, C., Tønnesson, J. & Westberg, G. (2019). "Den multimodala sakprosan." *Sakprosa* 11 (4). Tillgänglig: <https://journals.uio.no/sakprosa/article/view/7072/6031> [2020-03-20].

Lélé, S. M. (1991). "Sustainable Development: A Critical Review." *World Development* 19 (6). S. 607–621.

Lischinsky, A. (2011). "The Discursive Construction of a responsible Corporate Self." I: Egan Sjölander, A. & Gunnarsson Payne, J. (red.). *Tracking discourses: politics, identity and social change*. Lund: Nordic Academic Press. S. 257–286.

Lischinsky, A. (2015). "What Is the Environment Doing in My Report? Analyzing the Environment-as-Stakeholder Thesis through Corpus Linguistics." *Environmental Communication* 9 (4). S. 539–559.

Lischinsky, A. & Egan Sjölander, A. (2015). "Talking Green in the Public Sphere: Press Releases, Corporate Voices and the Environment." *Nordicom Review* 35 Special Issue. S. 125–139.

Mitcham, C. (1995). "The Concept of Sustainable Development: its Origins and Ambivalence." *Technology in Society* 17 (3). S. 311–326.

Nationalencyklopedin. "Brundtlandrapporten":

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/brundtlandrapporten>

[2019-11-05]

Nationalencyklopedin. "Hållbar utveckling":

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hållbar-utveckling> [2019-

11-05].

Nyström Höög, C. (2015). "Värdegrundstexter – ett nytt slags uppdrag för klarspråksarbetet?" *Sakprosa* 7 (2). Tillgänglig:

<https://www.journals.uio.no/index.php/sakprosa/article/view/831> [2019-11-

07].

Partington, A., Duguid, A. & Taylor, C. (red.) (2013). *Patterns and meanings in discourse: theory and practice in corpus-assisted discourse studies (CADS)*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Regeringen. "Bolag med statligt ägande."

<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/bolag-med-statligt-agande/>

[2020-03-04].

Seiler Brylla, C. & Gustafsson, A. W. (2012). "Gröna ord: en begreppsanalys av två partiprogram." I: Brandtler, J., Håkansson, D., Huber, S. & Klingvall, E. (red.). *Discourse and grammar: a festschrift in honor of Valéria Molnár*. Lund: Lunds universitet. S. 93–114.

Transparency International. "Corruption Perceptions Index."

<https://www.transparency.org/cpi2018> [2019-08-28].

Welford, R. (1997). *Hijacking environmentalism: corporate responses to sustainable development*. London: Earthscan.